

O STRUČNOM NAZIVU «DOKTOR PRAVA» I VAŽENJU ODLUKE USTAVNOGA SUDA O NJEGOVIOM UKIDANJU RATIONE TEMPORIS

Dr. sc. Alan Uzelac¹

Područje stručnih naziva i akademskih stupnjeva sustavno je uređeno dvama propisima. Sadržajno viši i općenitiji od ta dva propisa jest Zakon o visokim učilištima (NN 59/96, 14/00 i 26/00) koji u čl. 55. određuje da osoba koja završi sveučilišni ili stručni studij stječe odgovarajući akademski stupanj, odnosno stručni naziv. Istim člankom dane su i osnove uporabe akademskih stupnjeva «magistar znanosti (mr. sc.)», «magistar umjetnosti (mr. art.)» i «doktor znanosti (dr. sc.)» te određeno da se kratica akademskog stupnja stavlja ispred, a kratica stručnog naziva iza imena i prezimena osobe. Detaljnije uređenje – posebno s obzirom na stručne stupnjeve - prepušteno je Zakonu o stručnim nazivima i akademskim stupnjevima (NN 128/99) koji je stupio na snagu 8. prosinca 1999. godine. Taj zakon, kao i ZVU, veže stručne nazive i akademske stupnjeve uz završetak odgovarajućeg studija na visokim učilištima (vidi čl. 2. ZSNAS). Isti je zakon, međutim, u čl. 5. st. 4., temeljem amandmana unesenog u posljednjem stadiju zakonodavne procedure, propisivao da «iznimno ... diplomirani pravnik koji položi pravosudni ispit pred Ministarstvom pravosuđa Republike Hrvatske stječe stručni naziv doktor prava.»

Tu je odredbu, kao i prateće odredbe koje su regulirale kraticu toga naziva (dr. iur.) i prijelaznu odredbu (koja je proširivala uporabu istog naziva i na ranije položene pravosudne ispite «pred Ministarstvom pravosuđa Republike Hrvatske») ukinuo Ustavni sud Republike Hrvatske svojom odlukom od 22. ožujka 2000. godine, objavljenom u Narodnim novinama 35/00 od 31. ožujka 2000. godine. Kako je u obrazloženju odluke navedeno, njen je razlog prvenstveno u povredi Ustavom zajamčene autonomije sveučilišta, jer znanstvene i stručne studije mogu organizirati i provoditi samo visoka učilišta, a ne tijela državne uprave. Utoliko, navodi Ustavni sud, «samo je sveučilište ovlašteno nakon položenog odgovarajućeg znanstvenog ili stručnog programa dodjeljivati akademske stupnjeve i stručne nazive». Drugačije uređenje protivilo bi se pravu sveučilišta da osmišljava i provodi studije, a što je «nerazdvojni dio autonomije sveučilišta». Autonomija sveučilišta je među ustavnim pravima i slobodama koja se, temeljem čl. 16. Ustava, mogu samo iznimno ograničavati, i to u skladu s principom proporcionalnosti, pa je stoga navedena odredba protuustavna i iz toga aspekta. Uz ovaj primarni razlog, Ustavni je sud utvrdio da ovakva formulacija odredbe krši i ustavnu zabranu diskriminacije iz čl. 14. i pravilo o jednakosti sviju pred zakonom (jer diskriminira osobe koje su prije osamostaljenja položile pravosudni ispit u nekoj drugoj republici bivše SFRJ).

Učinak odluke Ustavnog suda potpuno je jasan i nedvoznačan: neustavne su odluke, temeljem ovlasti dane tom tijelu u čl. 131. (u vezi s čl. 129. st. 1.) Ustava RH, izrijekom *ukinute*. Temeljem čl. 53. koji ovlašćuje Ustavni sud da ukine zakon ili pojedine njegove odredbe ako utvrdi da nisu suglasni s Ustavom, ukinute zakonske odredbe prestaju važiti danom objave odluke Ustavnog suda u »Narodnim novinama« ako Ustavni sud ne odredi drugi rok. U konkretnom slučaju, navedene su odredbe

¹ Alan Uzelac, doktor pravnih znanosti, docent na katedri za Građansko procesno pravo Pravnog fakulteta sveučilišta u Zagrebu. Doc. dr. sc. Alan Uzelac položio je pravosudni ispit pred povjerenstvom Ministarstva pravosuđa i uprave Republike Hrvatske 21. prosinca 1992. godine.

prestale važiti 31. ožujka 2000. godine. Što se tiče pravnog učinka u konkretnim slučajevima, to znači da su, u nešto manje od četiri mjeseca koliko je trajao postupak pred Ustavnim sudom, građani mogli – polazeći od oborive presumpcije ustavnosti zakona donijetih u propisanoj proceduri – koristiti se privilegijom danom u čl. 5. st. 4. ZSNAS-a i svojem imenu dodavati nastavak dr. iur. pod uvjetima iz tog zakona. Nakon što je ustavnopravna dvojba otklonjena, a pobijane odredbe zakona prestale važiti, nedvojbeno je da prava na korištenje stručnog naziva «doktor prava» u pravnom prometu više nema.

Na ovom bi mjestu za pravno obrazovanu publiku trebala prestati svaka rasprava, no s obzirom na neke teze o tzv. «stečenim pravima» koje se i danas pojavljuju, kao i opću potrebu pravno-prosvjetiteljskog djelovanja (čak i tamo gdje bi se moralo pretpostavljati da takve potrebe nema) dodat ćemo još nekoliko argumenata. Prije svega, u području akademskih stupnjeva i stručnih naziva «stečenih prava» nema, i to iz više razloga. Ponajprije, ukinute odredbe uređuju *način imenovanja*, a ne *sadržaj* prava; ukidanje odredbe o doktorskoj tituli za pravosudni ispit ne zadire ni u čije pravo da koristi prava stečena temeljem položenog pravosudnog ispita (npr. pravo na zastupanje pravnih osoba u sporovima čija vrijednost prelazi 50.000 kuna). Argument o stečenim pravima još je apsurdniji jer se na njega pozivaju ponajviše oni koji pravo na spornu titulu nisu originarno stekli (npr. izdavanjem diplome o položenom pravosudnom ispitu u tri i pol mjeseca nakon donošenja ZSNAS-a, a prije ukidanja njegovih spornih odredbi), već «doktori» koji su to tentativno postali prijelaznim odredbama (pri čemu je čak sporno je li se loše redigirani propis ukinutog čl. 15. st. 2. odnosio na njih, jer je upravno tijelo za pravosuđe bilo «Ministarstvo pravosuđa» samo u kratkom razdoblju u 90-tim godinama, prije čega je pravosudne ispite provodio odgovarajući republički sekretarijat, odnosno drugačije imenovana ministarstva). Zakonodavac ima, unutar ustavom određenih granica, suvereno pravo uređivati način korištenja titula u pravnom prometu; ako bi, na primjer, zakonodavac danas donio propis koji određuje da se neka od titula ima *pro futuro* u pravnom prometu nazivati ili kratiti drugačije (npr. da je stručni naziv osobe koja je završila studij medicine «diplomirani medicinar», a ne «doktor medicine») to bi od dana stupanja na snagu toga propisa obvezivalo sve, uključujući i one koji su zakonito stekli stručni naziv drugačijeg imena. Time se, jasno, ne želi reći ništa o poželjnosti ili primjerenosti takvog akta, već samo o njegovoj pravnoj obvezatnosti – koja bi pravnicima morala biti posebno razvidna.

Nedosljednost argumenata o tituli kao stečenom pravu je posve razvidna iz njihove asimetrične strukture – naime, teza o tituli kao stečenom pravu povlačila bi, logički, i zahtjev da svaka od osoba koja je stekla titulu određenog imena mora tu titulu koristiti uvijek u budućnosti, bez obzira na zakonske promjene (koje po tom argumentu i ne bi mogle retroaktivno mijenjati stečeni naziv). No, da se argument o stečenim pravima dosljedno zastupa, njegovi pobornici to pravo zakonom i ne bi mogli steći, već samo na način na koji se titule mogu steći – završetkom odgovarajućeg programa naobrazbe i osposobljavanja koji, u tom trenutku, daje pravo na odgovarajući stručni naziv. Zaključno, međutim, mora se reći da je u ovome slučaju argument protiv tzv. stečenog prava još jači, jer je neustavnost takvog navodnog prava konačno utvrđena. Osoba koja nakon 31. ožujka 2000. godine u pravnom prometu koristi titulu «dr. iur» time rabi neustavan stručni naziv te krši čl. 30. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu koji određuje da su odluke i rješenja Ustavnog suda obvezatni i da ih je dužna poštovati svaka fizička i pravna osoba (u što treba ubrojiti i same suce Ustavnog suda).

Eventualne druge implikacije takvog ponašanja nisu predmet ovog priloga. Zbog svega ovoga bojimo se da osoba koja danas rabi u pravnom prometu u odnosu na sebe izraz «doktor prava» (dr. iur.) ozbiljno dovodi u pitanje ne samo opravdanost te titule, već i svoj vlastiti stručni integritet kao diplomiranog pravnika (dipl. iur.) s položenim pravosudnim ispitom (u budućnosti, možda: sppi).

Ostaje nam samo da izrazimo osobni stav o tome kako bi, danas nažalost nedovoljno kvalitetan i primjeren, pravosudni ispit trebalo zamijeniti pravim stručnim studijem koji bi, pod okriljem sveučilišta, a uz intenzivnu suradnju s probranim predstavnicima pravne struke i uz kombinaciju specijaliziranih formi praksi orijentirane nastave i prakse u raznim pravosudnim institucijama, uistinu osposobljavao diplomirane pravnike za obavljanje budućeg zanimanja u pravosuđu. Takva bi Pravosudna akademija (po uzoru npr. na francuski *Ecole supérieure de la Magistrature*) omogućavala da se, ne samo na formalno ispravan i ustavno prihvatljiv način, nego i sadržajno i sustavno primjeren, u budućnosti dodjeljuje titula doktora prava (kao što se, uostalom, nakon dodatnog akademskog školovanja i posebnog sveučilišnog ispita, nekada i dodjeljivala u hrvatskoj pravnoj tradiciji).